

Regina Makauskienė
LDM Palangos gintaro muziejus
Vytauto g. 17, Palanga
Tel. (8 460) 30 313
El. p. gintaro.muziejus@ldm.lt

REGINA MAKausKIENĖ

Paroda „Gintaras moksle ir mituose“ Rygos Paulo Stradinio medicinos istorijos muziejuje

2014 m. Ryga buvo paskelbta Europos kultūros sostine. Visus svarbiausius tų metų Latvijos sostinės renginius siejo gintaro tema – juk šis Baltijos „auksas“ jau kelis tūkstančius metų jungia tautas ir kultūras. Rygoje buvo surengtos kelios tikslinės gintaro parodos, o Lietuvos dailės muziejaus (LDM) Palangos gintaro muziejus Rygos Paulo Stradinio medicinos istorijos muziejui (*Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs*), kuriame buvo surengta paroda „Gintaras: mitai ir mokslas“ („Dzintars: mīti un zinātne“), skirta gintaro gydomosioms savybėms bei jo netradiciniam pritaikymui pristatyti, paskolino 11 eksponatų iš savo rinkinių: R. Klebso kolekcijos amuletų kopijas, rožančių, kryželių bei keletą natūralių gintaro gabalų. Paroda veikė 2014 m. kovo–spalio mėnesiais. Birželio mėnesį vyko mokslinė konferencija, kurioje dalyvavo LDM Palangos gintaro muziejaus vedėja Vilija Macienė ir projektų koordinatorė Regina Makauskienė (ji renginyje skaitė pranešimą „Palangos gintaro muziejus: praeitis, dabartis, ateitis“, kuriame akcentavo Palangos gintaro muziejaus – kaip daugiafunkcinės institucijos – veiklą bei gintaro medicinoje temą edukaciniuose užsiėmimuose).

Reikšminiai žodžiai: Lietuvos dailės muziejus, Palangos gintaro muziejus, gintaras, mokslinė konferencija, Paulo Stradinio medicinos istorijos muziejus, edukacija.

Rygos Paulo Stradinio medicinos istorijos muziejuje vykusioje parodoje pristatyta gintaro pritaikymo gydomaisiais tikslais istorija nuo seniausių laikų. Eksponatai, paskolinti Latvijos, Lietuvos, Rusijos, Italijos muziejų bei privačių kolekcininkų, pasakojo ilgą gintaro pritaikymo istoriją.

Gintaras yra gamtos darinys, susidedantis iš organinių rūgščių, bet tik Baltijos gintare yra nuo 2 iki 8 % gintaro rūgšties, kuri yra biologiškai

aktyvus junginys. Magiškas savybes gintarui buvo bandoma priskirti jau antikos laikais. Jis buvo naudojamas amuletams ir papuošalams jau 7000–8000 m. pr. Kr. Seniausi gintaro objektai, rasti Latvijoje ir Lietuvoje, datuojami IV tūkstantmečiu pr. Kr. Gyvūnų ir žmonių figūrėlės, karoliai ir diskai iš gintaro atspindi baltų pasaulėžiūrą. Buvo tikima, kad jis gali apsaugoti žmones nuo piktųjų dvasių bei ligų. Skaidrus geltonas gintaras naudotas santuokinių ritualų metu, kabintas virš kūdikio lovėlės. Jis buvo naudojamas beveik visų žmonijai žinomų ligų gydymui. Buvo tikima, kad skaidrus geltonas gintaras gydo širdies, kvėpavimo, odos, ausų ir akių ligas. Neskaidriu gintaru gydyti skrandžio negalavimai, žalias gintaras padėdavęs kovoti su plaučių ligomis, o rudas – su inkstų ir šlapimo pūslės sutrikimais. Degantis gintaras gelbėdavęs malšinant ausų skausmą, padėdavęs nusiraminti.

Juvelyriniai dirbiniai ir ritualiniai reikmenys iš gintaro buvo naudojami Senovės Egipte, Babilone ir Asirijoje. Gintaras minimas Homero, Sofoklio, Herodoto, Platono, Aristotelio raštuose. Hipokratas (460–375 m. pr. Kr.) taip pat rašė apie gintarą, aptarė jo gydomąsias savybes. Gintaro kelias vedė į Romą, kurioje šis mineralas buvo ypač vertinamas. Senovės Romos valstybės veikėjas ir mokslininkas Plinijus Vyresnysis (23–79 m.) savo veikale „*Historiae Naturalis*“ pirmą kartą pastebėjo, kad gintaras yra augalinės kilmės, susidaręs iš medžių sakų. Romoje gintaras buvo pritaikomas ne tik amuletų ir papuošalų, bet ir įvairių namų apyvokos daiktų, higienos reikmenų (pvz., būta ir gintarinių ausų krapštukų) gamybai. Žymiausias Senovės Romos gydytojas Galenas (129–200/201 m.) pradėjo gaminti vaistus su gintaru.

Viduramžiais žmonės tikėjo antgamtinėmis jėgomis ir magija. Alchemikai, bandydami sukurti filosofinį akmenį, taip pat pasitelkė ir gintarą. Gintaro amuletai, kryžiai ir rožančiai turėjo apsaugoti jų savininkus nuo tamsos jėgų ir ligų. Viena populiariausių medicininė viduramžių knygų buvo Avicenos (980–1037 m.) „*Kanonas*“, kurioje gausu informacijos apie gintaro gydomąsias savybes. Gydytojai ir vaistininkai dažniausiai naudojo baltos ir geltonos spalvos gintarą. Buvo tikima, kad jis gali išgydyti netgi nuo maro. Gintaru buvo gydomos nervų, virškinimo, ausų, širdies, šlapimo pūslės, inkstų ir uždegiminės ligos.

XIX a. medicinos srityje gintaro naudota mažiau, bet liaudies medicinoje jis išliko populiarus. Gintaro aliejus buvo naudojamas masažui, milteliai – gydyti žaizdas, taip pat odos, akių, ausų ir nervų ligas, plaučių, skrandžio ir žarnyno sutrikimus, šlapimo takų infekcijas. Buvo tikima, kad gintaro karoliai išvalo organizmą, gali sumažinti galvos skausmą,

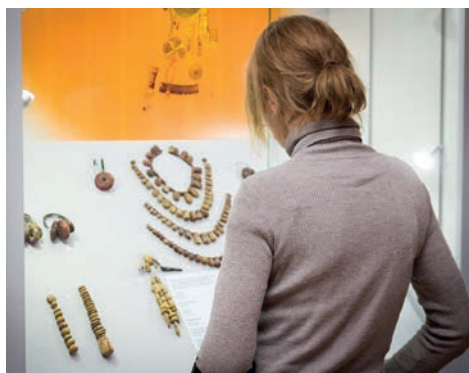
apsaugoti nuo skydliaukės problemų, pagerinti kraujotaką, sušvelninti nemalonius pojūčius kūdikių dantų dygimo metu, palengvinti gimdymą.

Sparčiai vystantis medicinos ir farmacijos mokslams, XX a. gydomosios gintaro savybės buvo kiek primirštos. Vis dėlto tūkstančių metų senumo žinios apie gintarą leido sukurti iš gintaro pagamintą kraujo perpylimo aparatą, kurį XX a. 3 dešimtmečio pabaigoje užpatentavo Heinrichas Lampertas (1898–1981) iš Karaliaučiaus. 1932 m. latvių profesorius Jēkabs Alksnis (1870–1957) šį aparatą išbandė Rygos universiteto chirurgijos klinikose ir konstatavo, kad toks aparatas lėtina kraujo krešumą.

XX a. II p.–XXI a. pr. mokslininkai vėl atkreipė dėmesį į gintaro gydomąsias savybes. Tyrimai parodė, kad gintaro preparatai veiksmingi gydant širdies, kraujotakos, centrinės nervų sistemos, inkstų ir kepenų ligas, vėžį, diabetą ir tuberkuliozę, padeda stiprinti imunitetą. Analizuojamas gintaro poveikis gimdymo metu. Šie tyrimai gali atverti naujas galimybes kovojant su daugeliu ligų.

Gydomosios gintaro savybės grindžiamos gintaro rūgšties veiksmingumu. Ji pirmą kartą išgauta XVI amžiuje. Tai kristalizuotos dujos, kurios atsiranda gintarui tirpstant. Gintaro rūgštis ($\text{HOOC-CH}_2\text{-CH}_2\text{-COOH}$) tirpsta vandenyje ir alkoholyje. Šios rūgšties druskos yra žinomos kaip sukcinatai. Gamtoje gintaro rūgšties turi juodieji serbentai, agrastai, šaltalankių vaisiai, vynuogės, burokėliai ir rabarbarai. Ji medžiagų apykaitos procesuose atlieka labai svarbų vaidmenį. Žmogaus organizmas jos kasdien pagamina iki 200 mg. Gintaro rūgštis stimuliuoja energiją ląstelėse, neutralizuoja nuodus, gerina mikrocirkuliaciją organuose ir audiniuose. Rūgštis skatina regeneraciją, o jos trūkumas organizme sąlygoja fizinį, psichinį ir emocinį disbalansą.

Latvijoje gintaro tyrimus medicinos srityje šiuo metu vykdo Rygos technikos universiteto (*Rīgas Tehniskā universitāte*) mokslininkė dr. Inga Ļašenko. Ji jau yra sukūrusi gintarinę biologinę tekstilę. Ši idėja mokslininkei kilo 2006 m. Kaire, kai ji Egipto nacionalinėje bibliotekoje surado straipsnį apie gintaro indus, kuriuose senovės egiptiečiai laikydavo kraują – šiuose induose jis ilgiau išlikdavo šiltas ir nesukrešėdavo. Dr. I. Ļašenko atliko eksperimentus, norėdama įsitikinti gintaro miltelių poveikiu gyviems audiniams. Rezultatai parodė, kad gintaras stimuliuoja plaukų folikulų augimą ir atstato odos ląsteles nesukeldamas jokių alerginių reakcijų. Išgryninto gintaro milteliai išgaunami Rygoje, vėliau siunčiami į Lenkiją, kur virsta poliamido granulėmis su gintaru, tada vežami į Vokietiją, kurioje sukuriamas galutinis produktas – gintaro siūlai.

Lankytojai susipažįsta su Rygos Paulo Stradinio medicinos istorijos muziejuje surengta paroda „Gintaras: mitai ir mokslas“.

Fot. J. Pavlovskis

Šiandien iš gintaro siūlų audžiami aukštos kokybės tekstilės gaminiai ir meno kūriniai. Tyrimai tęsiasi, o pirminiai jų rezultatai jau rodo, kad tokia tekstilė ateityje galėtų būti naudojama protezuojant širdies kraujagysles ir vožtuvus.

Birželio 18 d. Rygos Paulo Stradinio medicinos istorijos muziejuje vykusioje tarptautinėje konferencijoje pranešimus apie gintaro pritaikymą

Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje, vykusioje Paulo Stradinio medicinos istorijos muziejuje, Palangos gintaro muziejaus projektų koordinatore R. Makauskienė skaito pranešimą.

Fot. I. Krivonos

Tarptautinės mokslinės konferencijos dalyviai Nacionaliniame Latvijos istorijos muziejuje apžiūri parodą „Gintaras – Baltijos jūros brangakmenis“.

Fot. I. Krivonos

medicinoje skaitė muziejininkai ir mokslininkai iš Latvijos, Rusijos, Italijos ir, kaip minėta, Lietuvos. Buvo apžvelgta mokslinė literatūra nuo pat antikos laikų, nagrinėtas gintaro pritaikymas grožio industrijoje. Perskaičius pranešimus konferencijos dalyviai apžiūrėjo parodą, kurioje buvo rodomi eksponatai iš Latvijos, Rusijos, Italijos ir Lietuvos. Birželio 19 d. konferencijos dalyviai aplankė dar dvi gintaro parodas Rygoje, finansuotas iš programai „Ryga – 2014 metų kultūros sostinė“ skirtų lėšų: Nacionaliniame Latvijos istorijos muziejuje (*Latvijas Nacionālais vēstures muzejs*) – parodą „Gintaras – Baltijos jūros brangakmenis“ („Dzintars – Baltijas jūras dārgakmens“), Latvijos gamtos muziejuje (*Latvijas Dabas muzejs*) – parodą „Gintaras laiko ratē“ („Dzintars laiku lokos“).

Išvados

Gintaras yra biologiškai aktyvus darinys, sudėtyje turintis nuo 2 iki 8 % gintaro rūgšties.

Jau antikos laikais buvo žinomos jo gydomosios savybės. XX a. I pusėje jos buvo primirštos, tačiau XX a. II p.–XXI a. pr. susidomėjimas gintaru itin išaugo. Gintaro gydomąsias savybes vis platesniu mastu ima tyrinėti mokslininkai. Latvių mokslilinkė I. Ļašenko jau sukūrė gintarinius siūlus, iš kurių gaminama gydomoji tekstilė. Pastaruoju metu gintaras itin plačiai naudojamas liaudies medicinoje, jaučiamas didžiulis susidomėjimas moksliniais tyrimais, susijusiais su gydomosiomis jo savybėmis. Nuo šių tendencijų neatsilieka ir muziejai – imama rengti vis daugiau su gintaru susijusių teminių parodų.

The Exhibition ‘Amber: Myths and Science’ in Pauls Stradins Museum for History of Medicine in Riga

REGINA MAKKAUSKIENĒ

In 2014, Riga has been declared the European Capital of Culture. All the most important events of the year were joined by the common theme of amber – it unites people and cultures for a few thousand years. Several amber exhibitions have been launched in Riga. Lithuanian Art Museum lent 11 exhibits to Pauls Stradins Museum for History of Medicine in Riga (*Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs*) where was held the exhibition ‘Amber: Myths and Science’ (‘Dzintars: mīti un zinātne’) dedicated for familiarization with amber healing properties and its non-traditional applications. Copies of amulets, rosaries and a cross from the collection of R. Klebs and some natural amber pieces from the collection of Palanga Amber Museum were exhibited in the exhibition. The exhibition worked in March–October 2014. On the 18–19th of June, the head of Palanga Amber Museum Vilija Macienė and the coordinator of projects Regina Makauskienė participated in the scientific conference where R. Makauskienė read scientific report ‘Palanga Amber Museum: Past, Present, Future’.